

БІЛОРУСЬ, РЕСПУБЛІКА БІЛОРУСЬ (Беларусь) – держава, розташована в Східній Європі. Територія 207,6 тис. км². Межує на північному заході з Литвою, на півночі з Латвією, на північному сході і сході з Росією, на півдні з Україною, на заході з Польщею. Населення 9,7 тис. чол. (2007). За переписом 1999, 81,2 % жителів Б. становили білоруси, 11,4 % – росіяни, 3,9 % – поляки, 2,4 % – українці. Адміністративно-територіальний поділ: 6 областей – Брестська, Вітебська, Гомельська, Гродненська, Мінська, Могильовська, 118 сільських районів, 111 міст, 97 селищ міського типу, 23973 сільських населених пунктів. Столиця – м. Мінськ. Державні мови – білоруська і російська. Основна релігія – християнство (православ'я і католицизм). Національне свято – День незалежності Республіки Білорусь (День Республіки; 3 липня). Грошова одиниця – білоруський рубель.

Б. – член ООН (1945) і СНД (1991). У травні 1997 підписала договір про союз з Російською Федерацією. Дипломатичні відносини між Україною і Б. встановлено 27 грудня 1991. Б. – одна з трьох колишніх республік СРСР (БРСР, РРФСР і УРСР), керівники яких підписали Біловезьку угоду про створення СНД 1991. Українсько-білоруські відносини регламентуються Договором між Україною і Б. про дружбу, добросусідство та співробітництво від 17 липня 1995 (набрав чинності 6 серпня 1997). Між Україною і Б. підтримуються широкі торговельно-економічні зв'язки. Б. традиційно постачає в Україну трактори, сільгоспмашини, синтетичне волокно, калійні добрива. Україна направляє в Б. соняшникову олію, складну техніку, трансформатори та ін.

На території Б. проживає 240,5 тис. українців. Найбільш компактно вони розселені в Гомельській (68 тис.) та Брестській (60 тис.) областях. Динаміка чисельності українців у Б. у 2-й половині 20 ст. була такою: 1959 – 131,1 тис. (1,6 % від усього населення), 1970 – 190,8 тис. (2,1%), 1979 – 231 тис. (2,4 %), 1989 – 290 тис. (2,8 %), 1999 – 240,5 тис. (2,4%). Близько половини українців (45,5 %) вважають українську мову своєю рідною. Ще 16,4 % українців в Б. вільно володіють українською. За своїм соціальним складом 95% українців Б. мають вищу, середню та незакінчену середню освіту.

Південно-західна частина території сучасної Б., що розташована між річками Західний Буг, Прип'ять, Ясельда та Нарев і відома як Берестейська земля, є, на думку деяких дослідників, продовженням української етнічної території. Це Малоритський, Кам'янецький, Брестський, Жабинковський, Березовський, Дрогобінський, Івановський, Пінський, Столінський, а також частково Пружанський, Ганцевіцький, Івацевіцький, Ляховицький і Лунінецький райони Брестської області. Проте питання українсько-білоруського етнічно-територіального розмежування в південно-західній і південній частинах Б. є складним. Внаслідок того, що населення Берестейщини в одних переписах уважалось як українці, а в інших – як білоруси, дані щодо чисельності української діаспори в Білорусі непевні. Так, за переписом населення 1897 більшість населення Берестейщини була віднесена до українців (407 тис.). Етнографи того часу констатували, що й частину населення деяких інших регіонів Б. за мовою можна зарахувати до українців. Московська діалектологічна комісія Петербурзької АН 1914 відносила берестейський мовний масив до північно-українських мовних говірок.

Згідно з Брестським мирним договором УНР з державами Четверного союзу 9 лютого 1918, Берестейщина входила до складу Української Народної Республіки. Однак у пізніших переписах більшість жителів Берестейщини реєструвалася як білоруси.

У 1920-х на Берестейщині діяло товариство “Просвіта”, яке, зокрема, організувало культурно-освітні курси, де слухачі вивчали українську мову, історію та географію. В часи польського панування (до 1939), влада, прагнучи ополячити місцеве населення, не визнавала його належності до українського етносу й називала “поліщуками”. Від 1939, коли ця територія ввійшла до складу Білоруської РСР, місцеве населення стало вважатися білорусами. Однак 1939 в Бересті (Бресті) ще працювала українська бібліотека, а в сільській місцевості – 127 хат-читалень “Просвіти”; 1939/40 навчального року діяло 49 українських шкіл. У подальші роки діяльність українських закладів у Б. була згорнута.

Ситуація почала змінюватися в 90-х роках 20 ст., коли відновився рух за національно-культурне відродження українців Б. Найпомітніше ці процеси відчувалися на Берестейщині. 1990 в Бресті засноване Українське громадсько-культурне об'єднання Брестської області “Берестейщина”. Головною метою об'єднання є збереження та подальший розвиток української мови, культури, традицій, вивчення історії Берестейщини. Під егідою об'єднання працює Український народний університет культури, з квітня 1991 виходить газета “Голос Берестейщини”. 1994 в Бресті розпочала роботу українська бібліотека, яка фактично виконує функції українського культурно-інформаційного центру. На вимогу української громади українська мова вивчається в кількох школах Кобринського і Дрогичинського районів.

У Б. зареєстровано 5 українських об'єднань, які представляють 10 громад і являють собою центри впливу на розвиток української самобутності в Б. – “Берегиня” Брестська обл., міське просвітницько-культурне товариство “Барвінок” у Гродно, Центр української культури “Січ”, культурно-просвітницьке товариство “Заповіт” (Мінськ), Білоруське громадське об'єднання українців “Ватра”. До складу останнього входять також осередки “Краяни”, “Обрій” (Мінська обл.), “Верховина” (Гомель), “Дніпро” (Могильов), “Родослав” (Вітебськ). Існують також незареєстровані земляцтва в Слуцьку, в Бобринському районі Брестської області. Таким чином, українські громадські товариства працюють на території всіх областей Б. Робота українських громад проводиться у відповідності до законодавчих актів, що діють на території РБ щодо задоволення потреб національних меншин – Закону Республіки Б. про національні меншини в Республіці Б. (1992) та міждержавної угоди між Україною і Б. про співробітництво в забезпеченні прав осіб, які належать до національних меншин (1999).

Літ.: Дністрянський М.С. Кордони України. – Львів, 1992; Скоптенко О. Берестейщина //Розбудова держави, 1995, № 11; Трощинський В.П., Шевченко А.А. Українці в світі. – К., 1999; Пашков Г.П. Республіка Білорусь. – Мінск, 2005, т.1;

О.Я.Видаш, М.М.Вівчарик